

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2024

**SESOTHO PUO YA PELE YA TLATSETSO: PAMPIRI YA I
SESOTHO FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I**

MARKING GUIDELINES

Nako: Dihora tse 2½

Matshwao: 100

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo karabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ho yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitse temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng (open ended question), mohlalobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/ Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao. Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha mohlalobuwa a sa sebedisa maqotsi moo ho itsweng a qotse, se ke wa mo fa kotlo, mo abele matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlalobuwa a fane ka polelo e felletseng, a abelwe matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswa mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlalobuwa yena a fanne ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

1.1 1.1.1 Ho sokola/phela boima/ho hloka/ho hlopheha.

2 Ho hula/phela ka thata

3 Ho se fumane dijo/ Ho se be le tjhelete.

1.1.2 O fana ka dijo dikolong ho fepa bana ba senang dijo.

1.1.3 Ba qetela ba etsa ketso tse mpe jwaleka ka ho sebedisa dithetefatsi hore baithuti ba bang ba se ke ba bona hore ha bana dijo.
Ba nkela ba bang dijo / ba ipatela ba bang.

1.1.4 Ke se etsahalang malapeng a bona/ba batla ho amohelwa lequlwaneng le itseng/mona ho baithuti ba sebetsang hantle dithutong le hore baithuti ba bang ba tswa malapeng a hafang ka nkatana.

*Ba ikutlwa ba na le matla
Ha batswadi ba ba hlekefetsa.
Ba etsisa seo ba se bonang marangrang.*

- 1.1.5 Baithuti ba tla ka jwala mme ho latswiswe le ba bang/ba hanang ho latswa ba a tshehwa/ba tla ka dithethefatsi tse fapaneng mme di sebediswe ke bohle ba batlang ho etsa jwalo.
- 1.1.6 Motho o hlahella eka ke motho ya kgathallang kapa ya ratang athe ha ho jwalo empa fela a mathisitse ho fumana ho hong mothong eo ya etsang eka o a mo kgathalla kapa rata/motho o tla a ikentse ya lokileng ka ho bua ha monate athe o mpa a tjheha leraba leo o ka welang ho lona ha bobebe o ne o sa lemohe hoba o ne a ikgakantse eka o lokile athe ha ho jwalo.
Ntho e mpe e a ipata ebe ekare e ntle.
- 1.1.7 Sekolo se ka kopa lefapha la thuto ho romella basebeletsi ba setjhaba kapa ditsebi tsa kelello ho tla thusa/ho theha dihlotshwana moo bana ba buang/buisanang ka mathata a malapeng a bona ka ho fapana/ho kgothalletsa baithuti bana ho ba le seabo dipapading e le ho tlosa menahano ya bona diphephetsong tseo/ho fana ka dithuto tse ka thoko ho nako ya sekolo/ho mengwe setsebi se tla bua le baithuti ho ba eletsa le ho ba phahamisa maikutlo.
- 1.1.8 Tjhe, o tshwara le bana ba ntseng ba le sekolong./Tema e re matsatsing a kajeno dipalopalo tsa baithuti bao ho thweng ba na le pitso ya ho ba dingaka kapa mathuela di phahama ka sekgahla se sehlo.
- 1.1.9 Mmuso o ka sebedisana le baruti ba dikereke tsa 'semoya' le dingaka tsa setso e le hore moo ho nang le tlhokahalo ya bona dikolong di bitswe ho tla thusa/mmuso o lokela ho tseba hore lenaneng la bona la matitjhere, dikolong ke matitjhere a makae a tsebang ka pitso ena e le hore ba thuse ha ho hlaha mathata.
- 1.1.10 E, dipapatso le ditshwantsho tsa jwala, di *hubbly bubbly* le dithethefatsi ha di a lokela ho hlahella dithelevesheneng le moo di ka hohelang bana.
Tjhe, hoba dithethefatsi di susumetsa bana ho disebedisa.
- 1.1.11 E, ho na le mananeo a tjhorisang dikelello tsa bana mme a etsa mosebetsi wa matitjhere o be bonolo dikolong.

KAPA

Tjhe, ho na le mananeo le dipapatso tse sa lokelang bana ba kenang dikolo kaha di phahamisa tshebediso ya jwala, ho tsuba, tshebediso e mpe ya dithethefatsi le puo e hlohlontshang ditsebe le thobalano mme tsena tsohle ha di a lokela ho bonwa ke bana ba sa leng banyane dilemong/hangata ho hlahella batho ba phelang ha monate, barui le ba tumeng mme ba hlahella ba sebedisa tsena tse sethatong eka bona ke bona bophelo bo monate.

- 1.1.12 Ho lapa.
Ho tshwarwa ke tlala.

TEMA YA B

- 1.2 1.2.1 *Hubbly Bubbly* le Shisha/veini.
- 1.2.2 Ho hohela moreki/ho qatsohisa lebitso la sehlahiswa.
- 1.2.3 Tjhe, hobane bana ba dilemo tse tlase ke bona ba di sebedisang.
- 1.2.4 Ikutlwe o fofa moyeng jwalo ka ntsu!!
- 1.2.5 Fonto/mengolo e fapaneng/mmala/ditshwantsho tse hohelang.
Puo e susumetsang

KAROLO YA B KAKARETSO/KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Dintlha tse lebelletsweng di akga:

- 2.1 Bana ba ntseng ba kena sekolo le batjha ke palo e hodimo ya ba sebedisang dithethefatsi mme ba batla/hloka thuso.
- 2.2 Metsetoropo e na le palo e hodimo ya basebedisi ba dithethefatsi mme ba se ba qala ho eketseha le mahaeng.
- 2.3 Basebedisi ba dithethefatsi ba etsa ketso tse mpe mme ba hloilwe ke baahi le baahisane ba bona.
- 2.4 Kelello ya bona ha e sebetse hantle mme ba nka qeto tse fosahetseng.
- 2.5 Ho thata hore matitjhere a sebetse hantle le basebedisi ba dithethefatsi.

(61 mantswe)

HO TSHWAYA KAKARETSO/KGUTSUFATSO:

Ho tshwauwa ha kakaretso/kgutsufatso ho itshetlehole hodima ho kenyeletsa tse hlokwang ke potso.

ELA HLOKO

Palo ya mantswe:

- Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
- Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng a ngotswe a fosahetse.

Kakaretso/Kgutsufatso e lokelwa ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- mohlalobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho seo a laetsweng ho e ngola ka sona. Kgutsufatso e hlalisitsweng ka sebopeho se seng e tshwauwe.
- Bahlalobuwa ba tlameha ho bontsha palo ya mantswe ka nepo.
- Kabo ya matshwao:
 - Matshwao 5 dintlheng tse hlano tse tsamaelanang le ditaba tse temeng (letshwao bakeng sa ntlha ka nngwe)
 - Matshwao a 4 tshebedisong ya puo.
 - Letshwao le 1 la sebopeho.

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a hae:

- Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng kabo e be letshwao le le leng.
- Dintlha tse 4 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.
- Dintlha tse 5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:

- Ha a qotsitse ntlha tse 4–5 a abelwe letshwao le le leng la puo.
- Ha a qotsitse ntlha tse 2–3 a abelwe matshwao a mabedi a puo.

Palo ya mantswe:

- Batshwayi ba nnetefatse palo ya mantswe e sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.
- Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.
- Ha mohlahlobuwa a fetile/tlotse palo ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela

KAROLO YA C DITHOTHOKISO

POTSO YA 3

3.1 KGAEYANE

- 3.1.1 Enjambamente/molatswelli/molamotjetje, ho hokahanya mola wa 1 le wa 2 sepheo e le ho tswellisa mohopolo wa ho bona.
- 3.1.2 Pheteletso.
- 3.1.3 Ke se swabisang/nyontshang/tenang.
Se kgalemang/se phoqang
- 3.1.4 Motho enwa ha a sa na ditlhong ka ha di ne di nkuwi ke kolobe kgale/
A ke ke a hlola a ba le dihlong bophelong ba hae.

3.2 NGWANA LEHLASWA

- 3.2.1 Tshwantshiso.
Serehello / thehello
- 3.2.2 Kgonyetso, ho fa lentswe sefutho e le ho hlakisa boleng ba diaparo tsa ngwana lehlaswa.
Ho potlakisa morethethetho
- 3.2.3 Phetapheto e tshekalletseng.
- 3.2.4 Bophelong motho o lokela ho mamela le ho emela batswadi hore ba fane ka lefa/ o seke wa sebedisa lefa kapa lefa ha bohlaswa e ba le boikarabelo.
Sebedisa lefa ka boikarabelo

3.3 EBANG O POTLAKA

- 3.3.1 Ke sonete, hobane e na le mela e 14./Ke ya thuto/keletsi, sethothokisi se ruta kapa ho elets'a hore ha o potlakela dintho o ka wela tsietsing kapa mathateng.
- 3.3.2 Phetapheto ya moelelo, ho hatella ho utlwa bohloko ha motho a tatang bophelong.
Sejura.
- 3.3.3 Motho o lokela ho nka nako ya hae ha a etsa dintho, a se ke a potlaka hobane ha a potlaka a ke ke a fumana dintho tse ntle empa ha a nka nako a ka fumana dintho tse kgolo kapa tse phethahetseng.

3.4 O SE MPHOQE

- 3.4.1 Sejura/kgefutsohare, moleng wa 3 bonono bona bo fa lentswe '**motjha**' matla ha moleng wa 4 le kgina morethetho moo se qelang ho mamelwa le ho se phoqwe.
- 3.4.2 Maikutlo a kopo/boikokobetso/thapedi.
- 3.4.3 Ke sa motho ya kgathallang/kgothatsang/kopang.
- 3.4.4 Lehlaso, ho menahatsa mohopolo wa ho se phoqwe thothokisong.
- 3.4.5 Motho o lokela ho mamela ba baholo ho yena ha ba mo eletsa kaha ba tsamaile tsela eo a e tsamayang jwale/ ho etsa dintho ka tsela e nepahetseng ho qoba ho phoqa le ho utlwisisa batswadi bohloko/ho sa utlwisi baholo/batswadi bohloko ka ho kgeloha dithutong tseo b amo rutileng kapa b amo laileng ka tsona.

KAROLO YA D DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO

TATAISO YA HO TSHWAYA THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

- Mopeleto
 - Dikarabo tsa lentswe le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle leha phoso eo e nyotobetsa moelelo wa lentswe leo.
 - Dikarabong tse ngotsweng ka dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o se ke wa abelwa dintlha haeba tshebediso ya puo e le yona e hlahlojwang.
 - Moo ho hlahlojwang kgutsufatso ya mantswe, karabo e be le matshwao a nepahetseng a puo.
 - Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng.
 - Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.
 - Ha mohlalobuwa a nehelana ka dikarabo tse pedi, tshwaya e qalang o tlohele e latelang.
 - Ha dikarabo di sa nomorwa ka nepo, tshwaya ho latela DITAELO (nomora dikarabo jwalo ka ha dipotso di nomorilwe) baithuti ha ba tsebiswe hore ha ba no fumana matswao ha bas a nomora ka nepo.
 - Ha mopeleto o nyotobatsa moelelo, e tshwaye e fosahetse. Ha o sa ame moelelo, e tshwaye e nepahetse.
- 4.1 Ho re bopela setshwantsho sa motho ya otlwang ntle le qenehelo/maemo a hloabaetsang ao tshebediso e mpempe eo dithethefatsi di e etsang batjheng kateng.
- 4.2 Ee, polelo e reng: dithethefatsi di sebediswa ke bashanyana feela.
- 4.3 Ho bontsha hore sebui se neng se bua se ne se so ka se qeta ho bua/se kenwe hanong.
- 4.4 Ho totobatsa tsela e hodimo eo tshebediso ya dithethefatsi e nammeng kateng/ o leka ho kgahlisa ba mo mametseng.
- 4.5 Mohopolo, hobane ha hona moo ho nang le bopaki ba hore ha mopresidente e le mosadi tshebediso ya dithethefatsi e a fediswa.

POTSO YA 5

- 5.1 Ho bontsha kamoo batho ba temeng ba keneng nthong e se nang ditlamorao empa ho sebeletsa lefeela/ ba sebetsa ba sa rate empa ba qobellwa ke kotsi eo ba ikentseng ho yona.
- 5.2 Ho bontsha kamoo basebedisi ba dintho tse ka setshelong ba tshwasehileng hoo ho tla bang boima ho di tlohela/ho thathisilletsa tshebediso ya lentswe bokgoba ka sepheo sa ho fana ka setshwantsho se phethahetseng.
- 5.3 Ba bonahala ba le ka tlasa tshusumetso ya dithethefatsi/ba bonahala ba hlomola/ba lakatsa ho fumana dithethefatsi hore ba ikutlwe 'hantle'.
- 5.4 Ha a bue le motho, hobane ho sebedisitswe pudulwana ya ho nahana.
- 5.5 Ha motho a ka qala ho sebedisa dithethefatsi ho thata ho di tlohela/bophelo ba basebedisi ba dithethefatsi bo itshetlehile ho tsona feela.
- 5.6 Ee, ho ngotswe: Ha ba tloha mona ba ilo besa nama ka kerese.
- 5.7 Phoqo e hlaha moo mophetwa a nahanang a bile a sa bue hore ba batla ho pholoswa empa e le bona ba ikentseng bokgobeng bona ka ho sebedisa dintho tse bontshitsweng hantle hore ha ba a tshwanela ho di sebedisa.

POTSO YA 6

- 6.1 Gauteng le Limpopo.
- 6.2 North West le Northern Cape.
- 6.3 Mmuso o ka fana ka kotlo e boima ho batho ba bitsang ba bang ka mabitso a seng monate/mmuso o ka tla ka leano la ho ruta baahi ka bobbe le ditlamorao tsa ho bitsa ba bang ka mabitso a mabe.
Setjhaba se ka eletsana ka ditlamorao tsa ho bitsa batho ka mabitso a sa amohelehang.

Matshwao ohle: 100